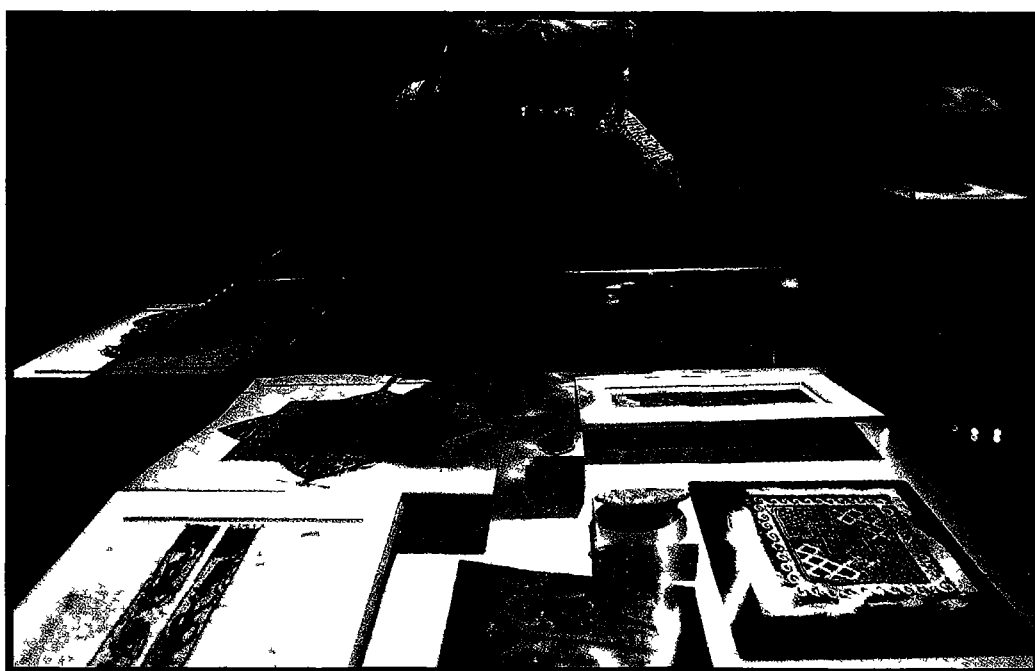

Kiállítás

Egyiptomi underground

A fáraók után. A kopt művészet kincsei

■ Idegenek a Szépművészeti Múzeumban – ez jutott eszembe az új kiállítás kőfaragványaira, ikonjaira vésett/festett mandulaszemű, barátságos kopt arcokba bámulva. Hasonló címe volt Anthony Gormley brit szobrász British Museum-beli akciójának, amikor is több ezer bokáig érő agyagfigura lepte el a múzeum egyik termét, akár egy megszálló sereg. Ezek a koptok viszont barátságos idegenek, és nincsenek is olyan sokan. A száznegyvennyolc tárgyból álló anyag – amelyet a Szépművészeti munkatársai egyiptomi és budapesti múzeumokból gyűjtöttek össze – a kopt művészet legnevesebb alkotásait nem tartalmazza ugyan, de mégis jelentősnek mondható.

A kopt leletek a 19. századtól fogva az egyiptomi régészeti ásatások melléktermékei, mivel ezek a

régészeti emlékek időben a farao-
nikus Egyiptom felett helyezkednek
el, és a koptológia legnagyobb
pechjére általában térben is. Ennél-
fogva a legtöbb egyiptológus úgy
gondolta, ahhoz, hogy az „igazi”
Egyiptomhoz hozzá lehessen férni,
előbb meg kell „tisztítani” a tere-
pet az útban lévő kopt emlék-
anyagtól. Ez a szemlélet igencsak
rontotta az új tudomány esélyeit,
és közvetve a ma is fennálló

egyiptomi keresztény egyház

művészetének öndefiniálását. A ku-
tatás elhanyagoltsága miatt nem
voltak egyértelműek a kopt művé-
szet viszonyítási pontjai. A kopt Mi-
chelangelo alkotott korábban, vagy
a kopt Giotto? Kettőjük közül ki a
jelentősebb művész? Egyáltalán,
mikor épült a kopt pisai campanile?
Hasonló kérdéseket próbált megvá-
laszolni e kiállítással a főrendező
Török László professzor és csapata.
De az sem fog csalódni, aki csak
komoly vizuális élményre vágyik.

Adódik tehát az alliteráció: kik a
koptok? Dióhéjban csak annyit,
hogy kopt művészet alatt a keresz-
tény egyiptom művészetét érti a
kutatás. Időhatárait körülbelül az
i. sz. 250 és 700-as évek jelentik,
amely időszakban egy igen külön-
leges anyagi kultúra alakult ki a
Földközi-tenger és a Nílus mentén,
valamint az olyan oázisokban,
mint például Fajjúm és Farafra. A
szakmailag hiányos ásatásokból
rengeteg kopt műtárgy került Euró-
pa és Amerika múzeumaiba. An-
nak ellenére, hogy a kairói Kopt
Múzeumot, ahonnan a tárgyak egy
része is származik, már 1908-ban
megalapították, és vannak más
kopt gyűjtemények is a világban, e
művészet még mindig megőrizte
sajátos underground báját, igaz,
nem önszántából.

Nagyban hozzájárult ehhez Josef
Strzygowski (1862–1941), a bécsi
művészettörténeti iskola egyik ve-
zéregyénisége, aki a 20. század
első felében úgy gondolta, hogy a
kopt művészet nem önálló művé-
szet („machtkunst”), hanem csu-
pán népművészet („volkskunst”). A
késő antik-kora középkori egyipto-
mi művészetet két részre osztotta:
a vezető réteg művészetére, amely
szerinte a római és görög (bizánci)

minták helyi átvételén alapult, és a
nép művészetére. Szegény
Strzygowski biztosan forog a sírjá-
ban a kiállítás alcímét olvasva: „A
kopt művészet kincsei Egyiptom-
ból”, mert ő a magasabb és az ala-
csonyabb minőséget egyszerre kép-
viselő anyagi kultúrát *együtt* bizto-
san nem nevezte volna koptnak.

A tárgyak egy része múzeumi rak-
tárakból származik, és először látha-
tó kiállításon. Ez a tény is jól tükrözi
Török professzor koncepcióját, aki
lehetőség szerint a kopt művészet
teljes metszetét kívánta bemutatni
egy adott anyagon társadalmi,
minőségbeli és korszakok szerinti
felosztásban. Ugyanakkor az össz-
kép nem sülyed demokratikus szűr-
keségbe, mert a rendezők maguk is
kiemelték a kiállítás néhány fő darab-
ját a többi közül. Ilyen a Szépművé-
szeti Múzeum vadászó kentaurt ábrá-
zóoló márványreliefje, amely az i.
sz. 4. század második harmadában
készült, a kopt kőszobrászat egyik
központjában, Oxürhünkhoszban. A
másik kiemelkedő alkotás egy i. sz.
600 körül készült festett

körmeneti ikon

a Kopt Múzeum gyűjteményéből,
amely egyik oldalán Szent Theodo-
roszt, a másikon Gábiel arkan-
gyalt ábrázolja. Értékét a kivételes
szépségű, sérültségükben is meg-
ragadó alakok adják, és az a tény,
hogy az ikon a legkorábbi ikonok
csoportjába sorolható. Jelentős da-
rab még (méretre is) a sobagi „Fe-
hér Kolostor” bronzkulcsa. A fém
fogyóeszköz volt. Szükség esetén
(az mindig volt) nem haboztak a
legszebb fémtárgyakat is – mint
amelyek az itt látható fémedények
és olajlámpák – beolvasztani. Eze-
ken kívül csont-, fa-, kőfaragvá-
nyok, textilek és kerámiák szerepel-
nek a tárgylistán.

Az pedig külön öröm, ha egy kopt
kiállítás azt az illúziót kelti bennem,
mintha ebben az országban idegen
kultúrák válhatnának a közös kultu-
rális örökség részévé. A provincializ-
mus felőli elmozdulás már nagyon
régóta esedékes, de a szegény kop-
tok sem tehetnek többet annál,
hogy megkezdik ezt a folyamatot.

Pallag Zoltán

*Szépművészeti Múzeum, megte-
kinthető: május 18-ig*